

KÜLÖNFÉLÉK.

A görög keleti magyarokról Dr. Tóth György dolgozó társunktól irt s előbbi füzetünkben megjelent tanulmányával kapcsolatban dr. Reiner János budapesti egyetemi tanár, m. t. akadémiai tagtól levelet vettünk, melyből arról értesülünk, hogy a görög keleti magyarok egyházi szervezésének nagyfontosságú ügyét az ő elhunyt fivére, dr. Reiner Zsigmond vetette fel először s az ő kezdeményezése következtében indult meg az ügyben most folyó országos mozgalom. Készséggel emlitjük fel dr. Reiner Zsigmondnak lelkes munkásságát és a kezdeményezésben való érdemét és hogy ez ügy támogatására „A keleti vallásu magyar nemzeti egyház szervezése“ czimen a folyó 1907-ik évben tanulmányt adott ki. Dolgozótársunk nem is igényli egyetlen sorában is magának az elsőséget. A mit igényel csak az: hogy tanulmányát még 1906-ban végzett saját kutatások alapján irta és hogy munkájával a dr. Reiner Zsigmond könyve megjelenésekor már készen volt. Dolgozótársunk évek óta foglalkozik a különböző egyházak szervezésének kérdésével s ilyenmü tanulmányaiból részletek már jelentek meg a „Keresztény Magvető“ 1906. évi folyamában és a „Jog“ cz. lapnak csakugyan 1906-iki évfolyamában s szóban levő tanulmánya a „Ker. Magvető“ idei évfolyamában.

A magunk részéről csak örvideni tudunk annak, hogy e körülmény is mennyire igazolja a dr. Reiner Zsigmondtól kezdett ügy fontosságát.

A bostoni nemzetközi szabadelvü vallási congressus september hónapban tartatott meg. A hozzánk érkezett tudósítások szerint a különböző országokból s főképpen Angolországból

sokan voltak jelen; a magyarországi unitariusok részéről Józán Miklós, budapesti lelkész. Eliot elnök üdvözölte a congressus tagjait, s beszédében egyebek között ezeket mondta: „Szabadelvű hit-testvércink! a mi üdvözletünk nem üres formáság. A mi üdvözletünk boldogító emlékekkel és fényes reményekkel teljes. Hogy önöket üdvözöljük, eltávozott nagyjaink szellemét hívjuk elő. Vizsgálják e férfiak pályáját, a kiknek nevei e falakra vannak beírva és úgy fogják találni, hogy őket is ugyanazok az eszmények lelkesítették, melyek e gyülekezetet. Ezek a nevek próféták, költők, államférfiak, tudósok, látnokok formáiba öltöznek, kiket mi szeretünk tisztelni és nekik engedelmeskedni. Ezek a férfiak voltak azok, a kik nem fogadták el azt a hitet, hogy az Isten az ő teremő erejét kimerítette volna; kik nem hagyták el az igaz ügyet azért, mert népszerűtlen volt; a kiknek választott útja: a szabadság, s célja: igazság, testvériség, igazságosság . . . És hogyha a hősöknek e serege beszélni tudna hozzánk, avagy nem azt kérdezné-e, hogy mit mivelünk mi a szabadsággal, melyet ők számunkra kivívtak?

. . . A mi feladatunk tovább adni az elveket és eszményeket, melyeket ők állítottak elénk . . .“

Loyson Hyacinthe a pápa Syllabusáról levelet írt a „Siècle“-nek. Megbotránkozással szól a Syllabusról s arról az egyházzól, melynek tekintélye hamis történelmen és megvesztegetett moralon nyugszik. Loyson Hyacinthe azt mondja: hogy IX. Pius pápa, Syllabusában az ultramontanizmus tanát adta; X. Pius pedig az övében annak a gyakorlatát. Megbélyegzi a mostani püspököket, hogy jogaikat feladják és nem egyebek, csak „látszólagos“ püspökök, mivelhogy elfeledték a galileai próféta tanításait és Pál apostol példáját, ki nek dicsekedése volt az, hogy Péternek ellenállott. Vajha tanulnának legalább a meudoni paptól. Rabelais azt mondotta: „Nem kell a pápismusba esni, mert a pápaság tisztán bálványimádás.“ Loyson Hyacinthe elbeszéli azt is, hogy bizonyosra állítják, hogy Sarto biboros, ki nem akart pápa lenni, a conclaveban szomszédjának azt mondotta: „Electio mea esset ruina Ecclesiae.“ Próféta. Loyson Hyacinthe levelét Genfből írta 1907 szeptember 11.-éről keltezte.

Katholikus atheisták. Soury Jules a „Libre Parole“-hoz intézett levelében azt állítja, hogy Franciaországban létezik egy egyház, mely katolikus atheistákból áll, kik a sacramentumokkal soha se élnek és a dogmák előtt meghajolnak, a nélkül, hogy azo-

kat felfogni igyekeznének. A francia katolikus egyháznak ezek a legelszántabb védclmezői. Katholikusok politikai okokból. Nagyon épületes dolog!

Az unitarismusnak az Alföldön való helyzetéről

Barabás István hódmezővásárhelyi unitarius lelkész tájékoztatást ad egy füzetben. Ismerteti az alföldi unitariusok helyzetét, a nehézségeket, melyekkel a gyülekezeteknek küzdeniök kell. Mint sürgős teendőre mutat arra, hogy a távolabbi szétszórta élő hivek részére körlelkész állíttassék. És a miben fáradhatatlanul munkál, hogy Hódmezővásárhelynek legyen temploma. Kovács József gondnok áldozatai és gazdasági talentuma ezt az ügyet mind közelebb viszik a megvalósulás felé.

Dr. Kőváry László utolsó munkája: Árpád, ősapánk. ezredéves sirjánál. 1907. Kik még a költő ajkáról hallottuk: Hol sirjaink domborulnak, unokáink leborulnak és áldó imádság mellett említik szent neveinket; kiknek bölcsője fölött az első magyar operából: Hunnia nyög letiporva, sírnak a bus magyarok, hangzott; kiknek, mint serdülőknak: Multadban nincs öröm, jövődben nincs remény, imádott szép hazám, miattad vérzem én s kiknek a történet nyomán, miut ifjunak, az epikusoknál a Zalán futásában megjelent Árpád s a pesti színház megnyitásánál az Árpád ébredésében szinpadra lépett; kik mint férfiak ünnepeltük, mit Árpád szerzett, a haza fenállásának ezredéves országos ünnepét, jövünk, hogy halálának ezredéves fordulója alkalmából valahára föltalált sirodnál áldó imát rebegjünk. Árpád, ősapánk, a töled vett örökségből élünk mai napig. Neked köszönjük temperamentumunkat, nyelvünket, hazánkat. — Mikor Ázsiára, az emberiség bölcsőjére sötétség kezdett borulni s a gondviselés midőn választott népét az egyiptomi fogságból, a turáni fajból, mint legnemesebbet, kivezérelt: hoztuk már kiképződött nyelvünket, energikus temperamentumunkat, specialis akaratcrónket, providentialis politikai előrelátásunkat, veszélyben páraflan bátorságunkat s ha kell, harczias voltunkat. Mintegy negyven évi vándorlásunkban atyádtól, Álmostól midőn átvetted a vezérletet, vezértársaidal vérszerződést kötöttél, a nemzeted lelkében égő oltárt emeltél a szabadságszeretnek s Európa földére érkezve, hol a nép hitében a földi élet csak siralomvölgy s eszményképe a remeteélet, fölléptetted a férfit, a szabadságszeretetet. — Ősapánk, Árpád, neked köszönjük e szép hazát, melyet nemcsak megszerezteél, de hol eddig ország sem volt, a folyók összefolyása s a Kárpátok övedzése szempontjából egy országgá alakítottad, melyhez hasonló nagy nem volt abban az időben. Pusztaszeren nemzetgyűlést tartva, meggyujtottad a nemzeti eszme fáklyáját Európának, mely aztán minket is fenutartott. Egy családot hagytaál hátra, az Árpád-családot, mely nyomdokaidon haladva, tempera-

mentumunkat, nyelvünket, nemzetünket, a hazát számunkra megtartotta. Most e gondviselés után, lánglelkednek itt sirodnál leborulunk áldó imát rebegni, hogy reánk hagyta honfoglaló őseink erényét, a turáni faj becsületességét, törzsünk emberszeretetét, melyből vendégszeretetünk fakad, mely megsegítette hazánkat, magyarrá tette a hozzánk jött idegeneket; reánk hagyta a faj-, a nemzet-szeretetet, mely midőn törzsszervezetből nemzetté olvadtunk, a haza földét közössé tette, az öröklést a legszelesebb alapra fektette, mely oly fenséges érzésünket fentartotta, reánk hagyta szabadságérzetünket, mely a midőn koronás fejedelmünk nem engedte, hogy a római imperium kötelékét felvegyük s reánk hagyta a hazaszeretet oly mértékét, mely a haza keleti felében előállította Mátyás király korát, Bocskay akadt, Rákóczi akadt s hol hiszékenységünk leginkább pusztított, a Dunántúl, megszólaltatta *Romlásnak indult hajdan erős magyar* költőjét s a *Hymnus* írója után a *Szózat* íróját s most a tizedik század nemzedéke megértette a Hazádnak rendületlenül légy hive oh magyar refreinjét, hogy itt éljed, halnod kell!

Értesítők. I. A kolozsvári unitárius kollégium (papnevelőintézet, áll. segélyezett főgymnázium. elemi iskola) értesítője 1906/907. isk. év XXVIII. évfolyam. Szerkesztette: Dr. Gál Kelemen igazgató, a theologiai részt Dr. Boros György dékán. Rákóczi esztendejében mi lehetne méltóbb megnyitója az értesítőnek, mint a nagyfejedelemtől való megemlékezés. Pálfi Márton sorai valóban méltók a dicső fejedelemez. Majd Dr. Boros György dékánnak a papnevelő intézet megnyitó ünnepélyén tartott „Jézus és Krisztus“ értekezlete következik. Ez évben bucsuzott Ferencz József püspök tanári székétől 51 évi kiváló szolgálat után a minden tanárra buzdító szavakban: „Reám nézve a tanárság egész életemben, nem teher, hanem gyönyörűség volt s midőn ez alóli felmentésemet kértem, önmagamat fosztottam meg e gyönyörűségtől“. Az isk. év története közzetkezik. A tanári karban is voltak változások. 1906. decz. 13.-án meghalt Benczédi Gergely a gymnáziumnak nagyrabecsült tanára. Kanyaró Ferencz ideiglenesen nyugalomba vonult, Márkos Albert ideiglenes r. tanárt az egyh. főtanács véglegesítette. Vallási, erkölcsi, fegyelmi- és egészségi állapot általában jónak mondható. Az egri tornaversenynyel kapcsolatosan volt egy tanulmányi kirándulás. Az év folyamán márcz. 5.-én gr. Apponyi Albert vallás- és közokt. minister úr az intézetet meglátogatta. A látottakkal teljesen meg volt elégedve. A kollégium igazgatója gonddal és lelkiismeretesen számol be mindenről, még a tanári karról is. a) A papnevelő intézetnek volt 23 rendes és 3 rendkívüli hallgatója, kik az egyház segélyével az egyetemre is beiratkoztak, hol a philosophiai és paedagogiai előadásokat ez évben is szorgalmasan látogatták. b) A főgymnasiumban volt 330 nyilvános-, 15 magántanuló. Ebből 174 unitárius, 16 ev. ref., 24 ág. ev. 16. r. kath., 2 g. kath., 7 g. kel., 84 izraelita; anyanyelvre nézve 314 magyar, 7 román, 2 német. Sikeres vizsgázott 245, osztályismétlésre utasított 55 tanuló. c) Az elemi iskolában 2 tanító 64 tanulót tanított jó eredménnyel. — **II. A székelykereszturi áll. segélyezett**

VI osztályu gymnasium értesítőjét Sándor János igazg. állította össze. Rákóci emlékének szenteli ez értesítő is első lapjait Barabás Lajos lendületes beszédével, melyet Dr. Szolga Ferencznek „Madarak és fák napja“ cz. hasznos felolvasása követ. Beiratkozott 152 nyilvános, 5 magántanuló; anyanyelv szerint 140 magyar, 3 német, 14 román; vallás szerint 87 unitárius, 33 ev. ref., 16 r. kath., 14 g. kel., 3 ág. ev., 4 izraelita. Szept. 15.-én a főtiszt. püspök úr az intézetet meglátogatta s a látottak felett meglegedését nyilvánította. Az intézet több lelkes adománynyal anyagilag is gyarapodott. Szép jövő előtt áll e nevezetes multú iskolánk. *III. A tordai IV oszt. gymnasium* értesítőjét Varga Dénes igazg. szerkesztette. Beiratott 151 nyilvános-, 1 magántanuló; anyanyelv szerint 122 magyar, 29 román, 1 német; vallás szerint 38 unitárius, 44 ev. ref., 3 ág. ev., 18 r. kath., 15 g. kath., 17 g. kel., 17 izraelita. Sikerrel vizsgázott 124, osztályismétlésre utasított 16. Vallás-erkölcsi állapot általában jó. Az egészségi állapot is kedvező E nagy történelmi multtal bíró intézetünk rövid újraébredése után végleg megszűnik, 1908 aug. 31-ével teljesen az állam kezébe megy át. Midőn ezt egyházi szempontból sajnálattal vesszük tudomásul, az általános kultura szempontjától örömmel üdvözljük a vallás-és közoktatásügyi minister úrnak azon elhatározását, melylyel a vármegyének egy régi óhaját elégitette ki. Bizunk, hogy fennmaradó internátusunk továbbra is ápolni fogja 300 éves multunk hagyományos szellemét és törekvéseit. (t.) — *A dési államilag segélyezett községi polgári leányiskola értesítője.* Közli Kádár József igazgató. A király megkoronáztatásának 40 éves évfordulóján mondott beszéd nyitja meg ez értesítőt, azután meg a kirándulások leírása következik a meglátogatott helyeknek tanulságos történelmi emlékeivel, Kádár igazgatótól. Tanerők száma: 7; tanulóké: 141.

Utolsó lengyel papunk családjának siremléke. Az ó-tordai temető déli felső szögletén, a Martalja felett, találtam diák koromban egy terjedelmes, jól kivehető sírhalmot s fölötte hidasi sárgásszürke homokkőből ölnyi magas sírkövet. A kőemlék homlokát kőkoszoru és kőlevél fonadék díszítette. A kilátás itt e helyről meglepő szép a Dobogó, Tordahasadék és Székelykő felé. Alant az egész város s a Keresztesmező meglátható. A távolban tiszta időben a fogarasi hegláncz. A szép ponton emelkedő siremléken e felirat olvasható:

N. Ajtai Tiszt Kovács Mária asszony
A kolosvári unitária
Lengyel eklésia utolsó papjának
Néhai Tiszt. tudós
Száknovits Isák úrnak
Volt kedves élet-társa
Életének LXXXIII-dik esztend.
Földi részét ide tette le
1826-ban mart. 18-kán.

1827. máj. 15.-én harmadfél éves unokáját, Száknovits Borbárát temette oda Med. Dr. Ns. Aranyosszék physikussa Száknovits István és neje ó-tordai Weress Klára. Pár kétes értékű distichon után, mit nehéz elolvasni, ugyan e sírkövön még e felirat áll:

A bús szülő-szeretet
 Metszett ide egy nevet,
 A második gyermekét,
 Száknovits Klára nevét.
 Őt fedi e sírhalom,
 Miénk a szívfájdalom.

Holt meg
 1835.
 Élte hatodik évében.
 Sz. I. és V. Kl.

Valószínű, hogy az utolsó lengyel unitárius pap fia, Száknovits István doktor is e sírban nyugszik. A kövön nincs neve, mert vele a család is kihalt. Özvegy édes anyjával Kolozsvárról költözött Tordára, hol a Varga-utczában a Rác-, ma Pálffiház szomszédságában épült házuk a mult század végéig fennállott. Száknovits István 1856 előtt halt el. Neje Weress Klára még 1865. ápr. 28-ig el élt. 1856 jul. 16.-án kelt végrendeletében hagyott a tordai gymnasium tanítói fizetésének pótlására 1000 váltó forintot, örökös alapul. 1842 máj. 22.-én egy szép zongorát is adott az iskolának, hogy a diákok az orgonában gyakorolják magukat a zongora segélyével.

K—ó.

Barabásy Ferencz. Marosszéki unitárius nemes családnak volt a sarja, minden jó tulajdonságával a nemességnek. A megyén szolgált mint főjegyző s utóbb mint árvaszéki elnök. Kitünő hivatalnok volt. És buzgó, áldozatkész egyháztanácsos s szülőföldjéhez ragaszkodó. Ott is temették el a családi sírboltba, Szabédon a családtagok, a vidék és a község népe kegyeletes részvéte közt.

Gyászhirek. *Dr. Kőváry László* a M. T. Akadémia s az Erdélyi Irodalmi Társaság tagja, egyháztanácsos, a kolozsvári unitárius főgymnasium felügyelő-gondnoka, történetíró életének 89-ik, boldog házasságának 54-ik évében szeptember 25.-én földi pályafutását bevégezte Kolozsvárt. Az elhunytat közelebről gyászolják hiv élettársa Kőváry Lászlóné, Knausz Johanna; egyetlen élő testvére, Kőváry Endre festő s a Weress és más családok. Kanyaró Ferencz dolgozó társunk nagybátyját vesztette az elköltözöttben. — Ambrus Gergely m. kir. posta- és táv. főtiszt, egyháztanácsost fájdalmas csapás találta fia *Ambrus Gerő* m. kir. posta- és távirda tiszt aug. 27.-én 50 éves korában bekövetkezett halálában. — *Öz. Csulak Dánielné*, Sylveszter Károlina életének 81-ik évében szeptember 26.-án megszűnt élni. Sylveszter György kolozsvári jeles pap és tanárnak volt a leánya. Halálát fájlalják mindenek felett gyermekei: Csulak Etelka, Zimmermann Henrikné, Csulak Berta, Benel Arthurné és Csulak Dávid.

ARANYKÖNYV.

Adakozás a kolozsvári egyházközség temploma szükségseire és közalapjára.

(I. közlemény.)

1. A templom szükségseire:

Csegezy László	30 Kor.
Ajtay János	20 „
Sükösd Zsigmond	10 „
Összesen:	60 Kor.

2. A közalapra:

Csegezy László	30 Kor.
Összesen:	30 Kor.

Ez adományokért hálás köszönet! A további adakozást mindkét célra kérjük.

Az egyházközség előljárósága nevében:

Kolozsvárt, 1907. october hó.

PÉTERFI DÉNES
unitárius pap.

A székelyudvarhelyi unitárius templom építési és berendezési költségeire tett kegyes adományok.

(XVIII. közlemény.)

Vámos Tóth Károly és Buzogány Józsefné gyűjtő ivén: Sz. udvárhelyről Fábián József 10 K. Dr. Nagy Samuné, Fás Gyula 5—5 K. Máncs György 3 K. Fernengel Gyuláné, Ferenczy Ferencz vendéglős, Kovács Dániel, Jakabfi Lajosné, Fernengel Gyula, Özv. Pálfy Károlyné, Buzogány Józsefné, Tóth Károlyné, Fábián Ferencz 2—2 K. Lányi Imre, Dr. Macskásy Ignác, Sentpéteri Ferencz, Burnász Sándor, Ernst György, Schmidt, ifj. Ferenczy Ferencz, Szabó Domokos, Pávelkáné, Jaklics György, Szarkáné, Flórián Kristófné, Steinburg Ottóné, Olvashatatlan, Janosó János, Lakatos Tivadar, Csucsi Károly, özv. Gál Jánosné, Rápolti Kárelyné, Schuller János, Magy. Gazd. vásárcsarnok